

ŽIVILĖ INTAITĖ

Dizaino institucijos sovietmečiu: Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto Vilniaus filialo veikla

Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto Vilniaus filialas (toliau – STEMTI) įkurtas 1966 metais. Jis buvo vienintelis 1962 m. Maskvoje įsikūrusio centrinio Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto filialas Baltijos šalyse. Apie šį įvykį skelbta specializuotoje spaudoje: nuo XX a. 7 deš. antros pusės buvo publikuojami straipsniai, kuriuose tuometinis Vilniaus filialo direktorius architektas, inžinierius Albertas Cibas pasakojo apie filialo veiklos pobūdį, sritis bei uždavinius, išskylančius iššūkius naujai institucijai, dizaino principus¹. STEMTI svarba pabrėžta ir 1980 metais įvykusios parodos „Dizainas‘80“ kataloge, kur institutas apibūdinamas kaip formuojantis metodologinius nuostatus, kuriais remiantis vystosi Lietuvos dizainas².

Šiame straipsnyje aptariama STEMTI struktūra, veiklos pobūdis. Pasitelkiant XX a. 7–8 deš. spaudoje publikuotus straipsnius, STEMTI darbuotojų parengtus specializuotus leidinius, archyvinius šaltinius siekiama apžvelgti įvykius, idėjas, problemas, iškilusias instituto veikloje.

Analizuojant projektuotus dizaino objektus ir jų įvairovę naudojamos Lietuvos dailės muziejaus (LDM) Dizaino rinkinyje saugomos skaidrės, dovanotos STEMTI darbuotojų, bei reprodukcijos iš sovietmečio leidinių, kuriuose matosi dizaino objektai.

Reikšminiai žodžiai: STEMTI, dizainas, interjerų projektavimas, daiktų dizainas, grafinis dizainas, funkcija, estetika, sovietmetis.

STEMTI struktūra: tyrimais grįstas dizaino poreikis

STEMTI veiklos pradžioje veikė du skyriai – (Prietaisų) Meninio konstravimo ir Pramoninių interjerų bei gamyklų teritorijų sutvarkymo³. Dešimtmetį institucija atšventė turėdama jau keturis skyrius, kurie

oficialiai vadinosi: Kompleksinių tyrimų skyrius, Mokslinės-techninės informacijos ir propagandos skyrius, Gamybinės aplinkos estetikos kompleksinio formavimo skyrius bei Staklių, prietaisų ir kultūrinės-buitinės paskirties gaminių meninio konstravimo skyrius. Juose dirbo daugiau nei šimtas įvairių specializacijų darbuotojų: ne tik architektų, dizainerių (tuo metu vadintų „dailininkais konstruktoriais“), inžinierių, grafikų, bet ir chemikų, fizikų, psichologų⁴. STEM TI veiklos sritys apėmė praktinį ir teorinį darbą – instituto darbuotojai projektuodavo pramoninio bei grafinio dizaino pavyzdžius ir atlikdavo mokslinius tyrimus, kurių rezultatai buvo matyti leidžiamuose atskiruose albumuose, monografijose, knygose.

Moksliniai tyrimai buvo pagrindinė veikla Kompleksinių tyrimų skyriuje. Jo tikslas – „sukurti mokslinius pagrindus pramoninių gaminių meniniam konstravimui ir gamybinės aplinkos projektavimui“⁵. Be to, rengiamais metodiniais leidiniais, skirtais architektams ir dizaineriams, siekta kelti daiktinės aplinkos estetinę lygį. Rengiant įmonės darbo aplinkos projektą, skyriuje įsteigta Darbo sąlygų tyrimo grupė tirdavo technologines darbo sąlygas, mikroklimatą, apšvietimo ir triukšmo lygį, panaudodavo ergonomikos, antropometrijos žinias. Buvo rengiamos rekomendacijos darbo ir poilsio vietų organizavimo, darbo technikos ir įrankių konstravimo klausimais. Parengta medžiaga aprėpė tiek atskirų pramonės šakų, pavyzdžiui, maisto, statybos ar prietaisų gamybos, tiek bendro pobūdžio gamybinio ar visuomeninio interjero ir eksterjero, daiktų projektavimą. Šio skyriaus darbuotojai kasmet daugiau nei dešimčiai įmonių pateikdavo darbo aplinkos gerinimo rekomendacijas pagal jų veiklos specifiką⁶.

Kompleksinių tyrimų skyriuje taip pat veikė Ekonominių tyrimų grupė, kuri nagrinėjo dizaino teikiamą naudą įmonei: pagal statistines analizes aiškintasi, ar ir kaip geras dizainas pagerina darbo našumą. Šis ir panašūs ideologinę reikšmę turintys „techninės estetikos“ klausimai buvo keliami centriniame Sąjunginiame techninės estetikos mokslinio tyrimo institute Maskvoje bei visoje Sovietų Sąjungoje. Dizaino tikslų problematika buvo aktuali ir lietuviškoje spaudoje, kur teigta, kad daiktinės aplinkos vertė slypi daiktų atitikime socialistinio darbo žmogaus poreikiams bei socializmo turiniui⁷.

Nors Kompleksinių tyrimų skyrius specializavosi tyrimų srityje, kiti STEM TI skyriai taip pat atlikdavo tyrimus pagal savo veiklos sritis bei jų pagrindu rengė metodinius leidinius. Nagrinėjant šaltinius ryškėja, kad dažnu atveju kompleksinių tyrimų skyriaus veikla „persiklojo“ su kitų

skyrių atliktais tyrimais, tad konkrečios idėjos, išryškėjusios STEMTI leistuose metodologiniuose leidiniuose, aptariamos kituose šio straipsnio skyriuose.

Vis tik, bent oficialiai šis STEMTI skyrius tuometinėmis sąlygomis buvo itin svarbus, nes daiktų kūrimas sovietmečiu buvo grindžiamas ne įmonių konkurencija, o moksliniais tyrimais⁸. Taigi, simptomiška, kad STEMTI nemažą dalį veiklos užėmė būtent tyrimai, pasiskirstę visuose instituto skyriuose, ir jų rezultatų publikavimas.

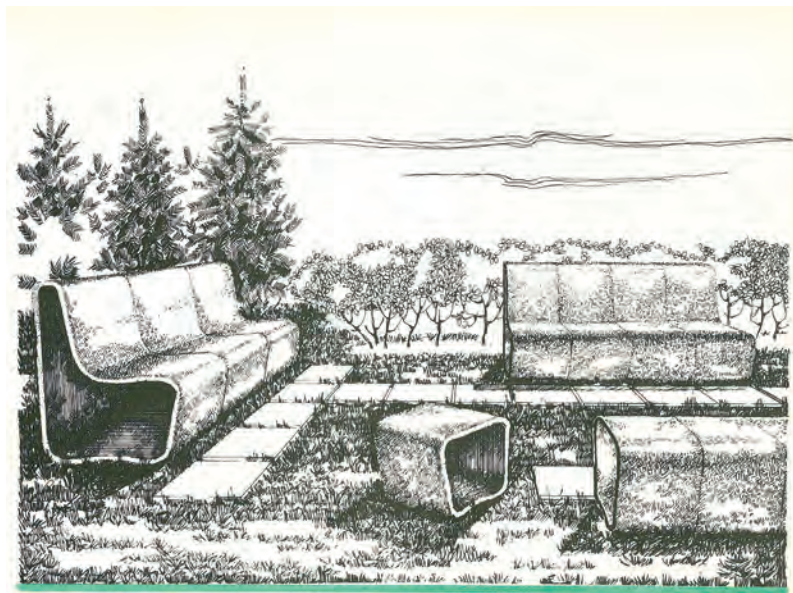
Moksliniams tyrimams atlikti reikalingos medžiagos STEMTI darbuotojai ieškodavo Mokslinės-techninės informacijos ir propagandos skyriuje. Jo darbuotojai buvo atsakingi už mokslinės literatūros analizę ir apibendrinimą, STEMTI specialistams teikdavo informacinę literatūrą. Buvo atliekama ir savianalizė: skyriuje Patentine tarnyba vadinta grupė nustatinėjo institute sukurtų dizaino objektų tinkamumą masinei gamybai. Mokslinės techninės informacijos ir propagandos skyrius atliko ir administracines funkcijas: užsiėmė ryšių koordinavimu tarp STEMTI ir įvairių įmonių, dizaino institucijų, šalies bibliotekų ir mokslinės informacijos centrų, teikė jiems informaciją apie dizainą, jo kūrybos ir gamybos principus.

Kompleksinis požiūris į įmonės aplinką

Vienas iš STEMTI skyrių, kuriame buvo naudojamos Kompleksinių tyrimų skyriuje sukauptos žinios, buvo Gamybinės aplinkos estetikos kompleksinio formavimo skyrius⁹. STEMTI leidiniuose deklaruotas skyriaus tikslas: darbo našumo gerinimas projektuojant tinkamas darbo sąlygas ir priemones. Skyriaus darbuotojai tyrė, kaip konkreti įmonė savo gamybos specifika veikia aplinką, bei, pasitelkdami rezultatus, kūrė projektus, kuriais siekta įmonėje dirbantiems specialistams sudaryti optimalias, saugias darbo sąlygas. To buvo siekiama atsižvelgiant į technologinius, ergonominius, inžinerinius veiksnius. Be to, kuriant interjerų, eksterjerų ir kraštovaizdžio architektūros projektus, ne mažesnės svarbos tikslas buvo estetiškos aplinkos sukūrimas.

Šio skyriaus darbuotojai sprendė tokias problemas, kaip: įmonės teritorijos, darbo vietų ir poilsio zonų planavimas, apšvietimas, baldų priderinimas, mikroklimato sudarymas, pastatų ir lauko įrengimų spalvinis sprendimas, apželdinimas, mažoji architektūra, vizualinės informacijos priemonės. Apželdinimas laikytas svarbiu ne tik dėl dekoratyvinių savybių, bet ir dėl mikroklimato reguliavimo, triukšmo bei saulės šviesos slopinimo funkcijų.

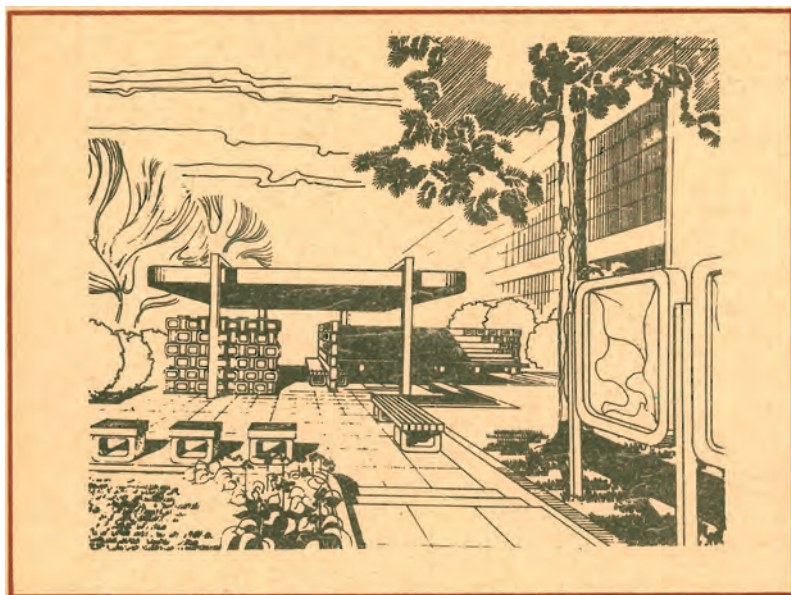
Armocementinių
mažosios architektūros
objektų kompleksas.
In: K. Jakovlevas-Mateckis,
G. Miknevičienė, *Mažoji
architektūra*, Vilnius:
Mokslas, 1979 m.

Gamybinės aplinkos estetikos kompleksinio formavimo skyriuje atliktų tyrimų pagrindu buvo rengiami metodiniai leidiniai. Vienas iš pavyzdžių – knyga „Mažoji architektūra“¹⁰, parengta Konstantino Jakovlevo-Mateckio (skyriaus vedėju dirbo nuo 1968 m.) bei jo kolegės Giedrės Miknevičienės. Leidinyje pabrėžiama mažosios architektūros objektų bei želdynų svarba dėl jų suteikiamo jaukumo ir patrauklumo įmonės aplinkai, architektų ir dizainerių dėmesio stoka šiems elementams. Pateikiama mažosios architektūros objektų klasifikacija, pagrindiniai projektavimo principai, projektų pavyzdžiai. Knygoje patariama, kaip projektuoti įmonės teritorijoje esančius paviljonus, fontanus, lauko baldus ir apšvietimo įrenginius, vizualinės informacijos įrangą ir kitus elementus.

Siekiant reprezentatyvumo ir „estetinio komforto“, pramonės įmonių patalpas buvo siūloma dekoruoti dailės kūriniais, pavyzdžiui, skulptūromis ar vazomis. Įmonių aplinkos dekoravimas meno kūriniais buvo aktuali sovietmečio dailės strategija, pasireiškusį Lietuvos gamyklose, visuomeniniuose objektuose¹¹. Minėto leidinio autoriai siūlo dailės kūrinius derinti su kitais aplinkos elementais, pavyzdžiui, naudojamomis medžiagomis ar spalvomis. Šis dailės kūrinių jungimas su aplinkos elementais aktualus tapo ne tik dėl estetinės, bet ir architektūrinės – erdvės organizavimo – funkcijos¹².

K. Jakovlevas-Mateckis bei G. Miknevičienė mažosios architektūros objektų elementus siūlė kurti unifikuotus, lakoniškus formų. Buvo skatinta projektuoti stilistiškai ir konstrukciniu aspektu panašius mažosios

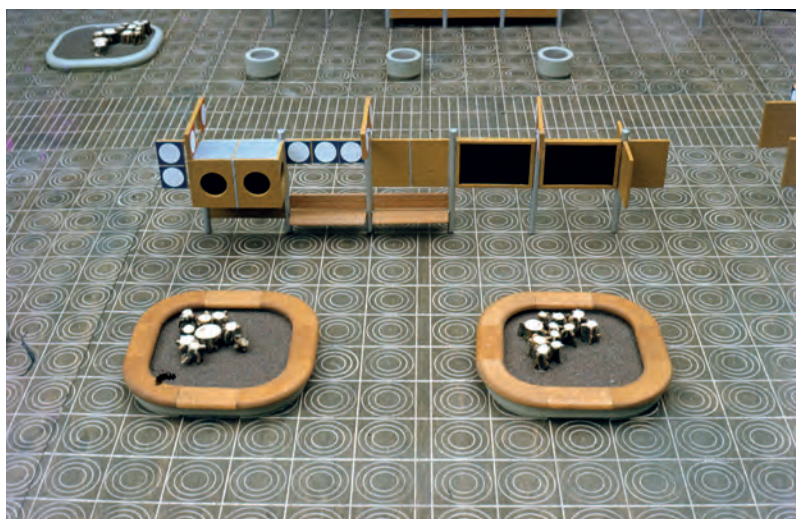

architektūros objektus, „nes tik taip galima sukurti pilnaverčius vieningo stiliaus ansamblius, kurie gražiai siejasi su aplinkos architektūra“¹³. Vienas iš tokių vieningo stiliaus pavyzdžių – Sąjunginio susivienijimo „Sojuzelektropribor“ projektas, sukurtas K. Jakovlevo-Mateckio bei O. Skaigirytės. Jame akcentuota, kad kompleksiškus pasiekiamas naudojant apvalintų kampų stačiakampę formą visose įmonės patalpose viduje bei lauke, taip pat susivienijimo firminiame stiliuje.

Sąjunginio susivienijimo
Sojuzelektropribor
projektas. Aikštės
maketas; poilsio aikštelės
su vieningo stiliaus
baldais eskizas; logotipai.
In: *Dizainas-80*: Parodos
katalogas, Vilnius, [s.
n.], 1980; K. Jakovlevas-
Mateckis, *Vaizdinė
informacija ir agitacija
įmonės aplinkoje*, Vilnius:
Mintis, 1983 m.

G. Palevskis,
M. Paravinskienė. Varėnos
miesto aplinkos maketas.
1978 m.

LDM Dizaino rinkinio
STEMTI VF skaidrių rinkinys.
Fotografą nežinomas

Vieningas interjero stilius, ansambliskumas buvo siekiamybė projektuojant daugelį visuomeninių pastatų Lietuvoje XX a. 7–8 deš. Vienas pavyzdžių, kai vieningumo siekta pradedant architektūros formomis ir pasirinkamomis medžiagomis, baigiant taikomosios dailės kūriniais, – 1959 m. architektų Algimanto ir Vytauto Nasvyčių, bendradarbiaujant su įvairiais menininkais, įrengta kavinė „Neringa“ Vilniuje¹⁴.

Gamybinės aplinkos estetikos kompleksinio formavimo skyrius taip pat gaudavo užsakymų projektuoti visuomeninius objektus. Pagal STEMTI parengtus projektus tvarkyta Ukmergės, Varėnos miestų aplinka, Vilniaus aklųjų mokyklos-internato interjeras ir teritorija, greitkelis Vilnius–Kaunas (autorai Tautvydas Miknevičius,

Eugenija Pilypaitienė). Gyvenamųjų namų aplinkos projektų tarp šių darbų nematyti. Gamybinės, o ne gyvenamosios, aplinkos projektams bei tyrimams sovietmečiu¹⁵ buvo skiriama daug dėmesio.

Daiktų kūrimas – funkcijos ir estetikos derinys

Kitas STEMTEI skyrius, vadintas Staklių, prietaisų ir kultūrinės-buitinės paskirties gaminių meninio konstravimo skyriumi, susitelkė į dizaino kūrybos analizę ir principų formavimą, daiktų projektavimą. Tiriamieji šio skyriaus darbai atsispindi 1968 m. leidinyje „Meninis konstravimas Lietuvos TSR pramonės įmonėse“, kuriame STEMTEI specialistai siekė supažindinti visuomenę su dizaino principais, nevengdami ir tuomet retai vartotų terminų „dizainas“, „dizaineris“. Algimantas Bielskis, Gediminas Ruzgys, Regina Balsienė ir kiti autoriai leidinio straipsniuose pabrėžė, kad daikto grožis – ne tik jo formoje, kad ne mažiau yra svarbu ir daikto funkcijos tikslingumas. Šiame leidinyje aptariamas kapitalistinėse šalyse funkcionavęs dizainas bei su juo susijęs vartotojiškumas, daikto projektavimas dėl formos, daiktų poreikis dėl statuso, pabrėžiama, kad Sovietų Sąjungoje esminis dizainerio bei su juo dirbančių skirtingų sričių specialistų tikslas kuriant daiktą – tai, kad jo forma ir turinys atitiktų vartotojo poreikius. Taip pat siekiama perteikti žinutę, jog daiktai geba atskleisti „tautos materialinius resursus, [...] dvasinį ir kultūrinį išsivystymo laipsnį“, socialinius santykius¹⁶.

Projektuojant daiktus siekta kurti to laiko būčiai aktualius daiktus, pasinaudojant naujausiais mokslo, technikos bei gamybos pasiekimais¹⁷. Kuriant objektus buvo atliekamos estetinė, funkcinė, ergonominė, socialinė, ekonominė analizės, atsižvelgiama į analogiškų funkcijų jau sukurtus daiktus. Projektuotiems daiktams būdingos paprastos, lakoniškos formos. Tai atspindi to laiko aktualijas: STEMTEI, kaip ir kitų tuometinių dizaino institucijų Lietuvoje, neaplenkė funkcionalizmo stilistikos įtakos.

Skyriaus pavadinime pirmiausia matomas staklių pavadinimas nurodo, kad į šių įvairios rūšies (tekinimo, gręžimo, šlifavimo, matavimo, elektroerozinių ir pan.) prietaisų dizainą STEMTEI dizaineriai buvo susikoncentravę, už jų dizainą gavo ne vieną apdovanojimą. Kurdami staklių projektus dizaineriai „siekė išryškinti jų konstrukcijos ir formos vystymosi tendencijas ir sukurti respublikos staklių pramonės įmonių firminių stilių“¹⁸. Buvo kuriami įvairūs kasdienybėje naudoti buitinės paskirties daiktai, pavyzdžiui, siurbliai, televizoriai, šviestuvai,

asmeninės priežiūros elektroniniai prietaisai, vaikiški vežimėliai, dviračiai, virduliai, maisto ruošimo įrankiai ir pan., kurių sovietmečiu labai trūko. Pirmą kartą dizainerių dėmesio sulaukė laidotuvių įranga: buvo kuriami mašinų, karstų, vainikų ir kitų reikmenų projektai.

Siekiant daiktų projektus padaryti tinkamus masinei gamybai, buvo bendradarbiaujama su gamyklomis ir jų specialistais, nes savo patalpose STEMTI gamybinių sąlygų neturėjo – ten veikė tik dirbtuvės, kuriose darbuotojai atlikdavo bandomąsias užduotis¹⁹. Dalis projektų, sukurtų Staklių, prietaisų ir kultūrinės-buitinės paskirties gaminių meninio konstravimo skyriuje, gavo autorinius liudijimus, t. y., buvo pradėti gaminti. Iki 1986 m. 232 STEMTI sukurti objektai gavo autorinius liudijimus²⁰. Vienas labiausiai pasisėkusių gamybos kiekio atžvilgiu dizaino projektų – Lietuvos TSR valstybinio dailės instituto Pramoninės dailės katedroje (toliau – Pramoninės dailės katedra) studijas baigusio Albino Vaičiūno sukurtas rankų džiovintuvas „Vėjelis“, kurio XX a. 8–9 deš. sandūroje pagaminta daugiau nei 300 000 vienetų²¹.

Šiame skyriuje taip pat buvo kuriami grafinio dizaino darbai, kuriems taikytas jau minėtas kompleksinis požiūris į elementų visumą. Metodiniame leidinyje „Vaizdinė informacija ir agitacija įmonės aplinkoje“ patariama naudoti vieningas grafines formas, šriftą, spalvas²². STEMTI darbuotojai kūrė vizualinės informacijos sistemas (piktogramas) ir firminį stilių (spalvinė gama, logotipas, šriftas, grafinių simbolių sistema) įvairioms įstaigoms: Vilniaus prekybos tinklui, respublikos vaistinėms. Taip pat kūrė kelių ženklus, vizualinę informaciją autostradoje, rengė projektą Vilniaus geležinkelio stočiai.

Siekimas kurti to laiko būčiai aktualius daiktus pasitelkiant technines ir gamybines naujoves turėjo savų trūkumų. STEMTI, kaip ir kitose sovietmečiu veikusiose dizaino institucijose, nevengota kopijuoti Vakarų šalyse sukurtų daiktų dizaino. Su tuo teko susidurti Teresei Adomaitienei, kuri gavo užduotį suprojektuoti kasetinį magnetofoną „Vilma“ nukopijuojant formą nuo garsių analogų²³. Dizainerė šiam tikslui pasirinko Philips firmos magnetofoną.

Staklių, prietaisų ir kultūrinės-buitinės paskirties gaminių meninio konstravimo skyriuje daugiausia buvo užsiimama jau gamyboje esančių produktų kokybės gerinimu, formos tobulinimu. Vis tik STEMTI direktorius Albertas Cibas ir Pramoninės dailės katedros vedėjas Feliksas Daukantas pabrėžė ir naujų funkcijų daiktų kūrimo poreikį²⁴. Gerinti lietuviško dizaino kokybę buvo siūloma rengiant konkursus, kuriuose būtų vertinami gaminių projektai.

Poreikį darbų analizei ir vertinimui, pristatymui visuomenei iš dalies tenkino dizaino parodos. Jose STEMTI prisistatė ne kartą – dar 1967 m. buvo surengta Pramoninių interjerų paroda, kurioje eksponuota apie 150 nuotraukų, planšetų, plakatų²⁵. Vilniaus Statybininkų kultūros rūmuose 1968 m. įvykusioje pirmojoje respublikinėje meninio konstravimo parodoje STEMTI dalyvavo kartu su Pramoninės dailės katedra, kitomis lietuviškomis dizaino institucijomis. Vilniaus parodų rūmuose veikusiose parodose „Dizainas’80“ (1980) ir „Dizainas 1966–1986“ (1986) STEMTI darbuotojai eksponavo įvairius daiktus: stakles, smulkius namų apyvokos daiktus, vizualinės informacijos sistemas²⁶. Minėtose parodose, sprendžiant pagal jų katalogus ir straipsnius spaudoje, šios institucijos sukurtų darbų buvo dauguma, STEMTI buvo bene didžiausia dizaino institucija Lietuvoje. Ji turėjo daugiausia darbuotojų, be to buvo svarbiausia dizaino institucija šalyje. Būtent STEMTI dizaino parodose pristatytas kaip galintis reprezentuoti lietuvišką dizainą.

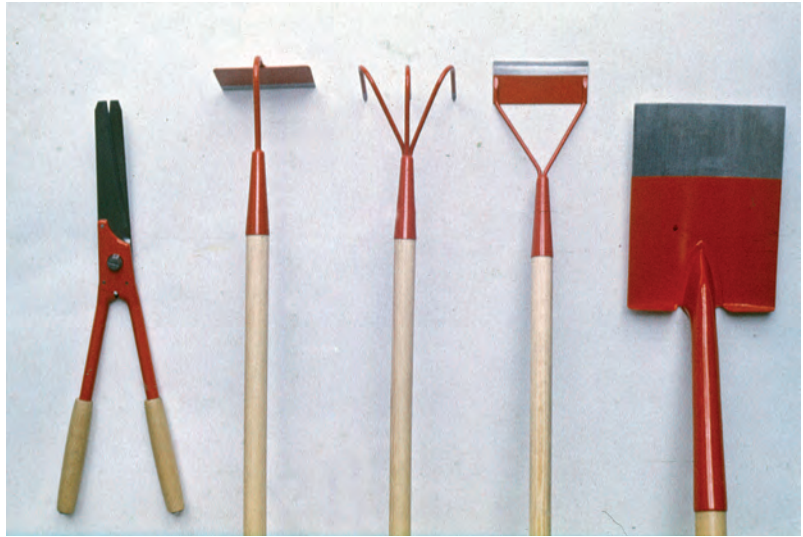
STEMTI specialistų branduolys

STEMTI bendradarbiavo su daugeliu pramonės įmonių, gamyklų, dizaino institucijų. Viena jų – Pramoninės dailės katedra²⁷. Jas vienijo tas pats tikslas – kuriamuose dizaino objektuose suderinti harmoningą formą bei tikslingą funkciją. Panašios Pramoninės dailės katedros ir STEMTI nuostatos, abiem būdinga projektuojamų objektų įvairovė,

Regina Jasukynaitė-Gaušienė. Vilniaus miesto prekybos įstaigų vizualinė informacija. 1972 m.

LDM Dizaino rinkinio STEMTI VF skaidrių rinkinys

Stasys Makarovas. Sodo įrankiai. 1973–1974 m.
LDM Dizaino rinkinio
STEMTI VF skaidrių rinkinys.
Fotografą nežinomas

abejose taikytos tikslingos priemonės siekiant studentus paruošti tolesniam darbui.

Vienas iš sėkmingo STEMTI ir Pramoninės dailės katedros bendradarbiavimo pavyzdžių susijęs su 1967 m. studijas baigusiu Stasiu Makarovu. Baigiamąjį darbą – sodininkystės ir daržininkystės įrankių komplektą – jis rengė pas dėstytoją Simoną Ramunį. Iš karto po studijų S. Makarovas buvo paskirtas dirbti į STEMTI, ten jis plėtojo savo baigiamąjį darbą, o 1973–1974 m. šiek tiek pakeistas įrankių komplektas buvo pradėtas gaminti.

Kita Pramoninės dailės katedros absolventė Rima Bičiūnienė, paskirta dirbti į STEMTI, kartu su šios katedros dėstytoju Algimantu Mizgiriu, taip pat dizaino specialybės absolventu, sukūrė metalinių indų komplektą, kuris 1978 m. gavo autorinį liudijimą ir buvo pradėtas gaminti²⁸. Bendradarbiavimas taip pat vyko Pramoninės dailės katedros studentų praktikų metu, kai besimokantieji pažintiniais tikslais lankydavosi STEMTI Vilniuje bei Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto filialuose kitose Sovietų Sąjungos respublikose²⁹.

Be Pramoninės dailės katedros absolventų, į STEMTI dirbti taip pat atėdavo kitų specialybių absolventai iš Lietuvos TSR valstybinio dailės instituto (dab. Vilniaus dailės akademija), Vilniaus inžinerinio statybos instituto (dab. Vilniaus Gedimino technikos universitetas), Vilniaus Darbo raudonosios vėliavos ir Tautų draugystės ordinų valstybinio Vinco Kapsuko universiteto (dab. Vilniaus universitetas), Kauno politechnikos instituto (dab. Kauno technologijos universitetas), užsienio aukštųjų mokyklų, pvz., Leningrade (dab. Sankt Peterburgas)³⁰ ir Romoje.

Išvados

Specialistų įvairovė, skirtingos veiklos sritys STEMTI darė įvairių dizaino sričių kūrybą aprėpiančia institucija. Išanalizavus instituto struktūrą ir veiklos sritis, matome, kad yra pagrindas STEMTI vertinti kaip reikšmingą, sovietmečio dizaino srities aktualijas atliepusią instituciją. Tiek instituto darbuotojų parengtoje literatūroje, tiek kurtuose dizaino objektuose akcentuotas poreikis į projektuojamos įmonės aplinką, daiktus, vizualines komunikacijas žvelgti kaip į harmoningą, vieningą visumą. Tai sudaro galimybę teigti, kad šios įstaigos veikloje buvo taikomi profesionalūs darbo metodai, kokybiški projektai. Siekiai derinti daikto funkciją bei formą šioms savybėms skiriant lygiavertį dėmesį, sukurti ergonomišką daiktą – tai, kas vadinama „geru dizainu“. Nors kokybiškų darbų įgyvendinimui neigiamai atsiliepė sovietmečiu egzistavusios prastos materialinės sąlygos bei nuolatinis daiktų trūkumas, STEMTI kūrybinė veikla, kurios liudijimus dėl to, kad yra sunaikinti archyvai, tenka rinkti plačiai pasklidusius, neabejotinai yra reikšminga Lietuvos dizaino istorijos kontekste bei reikalauja išsamesnių tyrimų.

Išnašos

1. „Techninės estetikos vystymo perspektyvos“, *Statyba ir architektūra*, 1967, Nr. 1, p. 19. Taip pat žr.: Interviu su Albertu Cibu, *Literatūra ir menas*, 1968, Nr. 23, p. 2.
2. *Dizainas '80*: Parodos katalogas, Vilnius: Lietuvos TSR prekybos ir pramonės rūmai, 1980, p. 3.
3. Interviu su Albertu Cibu, *Literatūra ir menas*, 1968, Nr. 23, p. 2.
4. *Ibid.*
5. *Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto Vilniaus filialas. Informacinis leidinys filialo 10-mečiui pažymėti*, Vilnius: [s. n.], 1976, p. 9.
6. *Ibid.*, p. 10.
7. Tutlytė J., „Dizainas socialistiniame (Lietuvos) ūkyje, arba žmogus ir daiktinė aplinka visuotinio nepritekliaus sąlygomis“, *Darbai ir dienos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007, Nr. 47, p. 144–145.
8. *Ibid.*, p. 145.
9. Šiandien skyrius kartais pavadinamas kitaip, pvz., Architektūrinės aplinkos formavimo skyriumi. Žr.: Buidovaitė K., „Puoselėjantis kraštovaizdžio grožį: žurn. Kristinos Buidovaitės pokalbis su prof. habil. dr. Konstantinu Jakovlevu-Mateckiu“, *Vilniaus Gedimino technikos universitetas*, Vilnius: Technika, 2012, Nr. 1–2, p. 32.
10. Jakovlevas-Mateckis K., Miknevičienė G., *Mažoji architektūra*, Vilnius: Mokslas, 1979.
11. Tutlytė J., *op. cit.*, p. 155.

12. Minkevičius J., „Monumentalioji dailė pramoninių pastatų interjeruose“, *Statyba ir architektūra*, 1967, Nr. 2, p. 5
13. Jakovlevas-Mateckis K., Miknevičienė G., *op. cit.*, p. 4.
14. Jablonskienė L., „Trumpa judėjimo „Meną į buitį“ istorija“, *Mabb: menas kasdienybei*: parodos katalogas, sud. Simon Rees, Vilnius: Šiuolaikinio meno centras, 2006, p. 16.
15. Tutlytė J., *op. cit.*, p. 150–152.
16. Ruzgys G., „Meninis konstravimas ir ergonomika“, *Meninis konstravimas Lietuvos TSR pramonės įmonėse*, Vilnius: Laikraščių ir žurnalų susivienijimas „Periodika“, 1968, p. 25. Taip pat žr.: Ruzgys G., „Kai kurios šiuolaikinio dizaino vystymosi tendencijos“, *Respublikinio seminaro-pasitarimo „Meninis konstravimas ir gaminių kokybė“ pranešimų tezės*, Vilnius: [s. n.], 1974, p. 5.
17. *Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto Vilniaus filialas. Informacinis leidinys filialo 10-mečiui pažymėti*, Vilnius: [s. n.], 1976, p. 13.
18. *Ibid.*, p. 15
19. Interviu su Albertu Cibu, *Literatūra ir menas*, 1968, Nr. 23, p. 2.
20. Parodos „Dizainas 1966–1986“ plakatas, Vilnius: LTSR Dailės muziejus, 1987.
21. Parulskis E., „Netikėtai pozityvus „Vėjelio“ likimas“, *Daiktų istorijos. Lietuvos dizainas 1918–2018*: Parodos katalogas, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2018, p. 118.
22. Jakovlevas-Mateckis K., *Vaizdinė informacija ir agitacija įmonės aplinkoje*, Vilnius: Mintis, 1983.
23. Jakaitė K., „Užsienio pavyzdžiai ir imitacinis dizainas“, *Daiktų istorijos. Lietuvos dizainas 1918–2018*: Parodos katalogas, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2018, p. 96.
24. Cibas A., Daukantas F., „Sutaikykime susipykusius daiktus“, *Švyturys*, 1971, Nr. 22, p. 22.
25. „Pramoninių interjerų paroda“, *Statyba ir architektūra*, 1967, liepos mėn., p. 4.
26. Bielskis A., „Ekspozuoja dizaineriai“, *Literatūra ir menas*, 1968, Nr. 15, p. 5 / Parodos „Dizainas 1966–1986“ plakatas, Vilnius: LTSR Dailės muziejus, 1987.
27. 1961 m. – Pramonės gaminių meninio konstravimo katedra, nuo 1971 m. – Pramoninės dailės katedra, nuo 1988 m. – Dizaino katedra.
28. Pramoninio pavyzdžio (autoriniai) liudijimai, *Vilniaus dailės akademijos muziejus / Dizaino katedros archyvas*, ap. 4, b. 46, l. 43.
29. Janulevičiūtė R., *Vilniaus dailės akademijos Dizaino katedra, 1961–1990: profesionalaus Lietuvos dizaino pagrindas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, p. 132–133.
30. Algimantas Bielskis baigė dizaino specialybę Veros Muchinos pramoninės dailės institute. Žr.: Juospaitytė-Bitinienė J., „Katedros kaleidoskopas: pokalbiai su trimis VDA Dizaino katedros vedėjais“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 61: *Tekstai apie dizainą: lietuviški ir tarptautiniai kontekstai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, p. 181.

Literatūra ir šaltiniai

1. Buidovaitė K., „Puoselėjantis kraštovaizdžio grožį: žurn. Kristinos Buidovaitės pokalbis su prof. habil. dr. Konstantinu Jakovlevu-Mateckiu“, *Vilniaus Gedimino technikos universitetas*, Vilnius: Technika, 2012, Nr. 1–2.
2. *Dizainas'80*: Parodos katalogas, Vilnius: Lietuvos TSR prekybos ir pramonės rūmai, 1980.
3. Jablonskienė L., „Trumpa judėjimo „Meną į buitį“ istorija, *Mabb: menas kasdienybei*: parodos katalogas, sud. Simon Rees, Vilnius: Šiuolaikinio meno centras, 2006.
4. Jakaitė K., „Užsienio pavyzdžiai ir imitacinis dizainas“, *Daiktų istorijos. Lietuvos dizainas 1918–2018*: Parodos katalogas, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2018.
5. Jakovlevas-Mateckis K., Miknevičienė G., *Mažoji architektūra*, Vilnius: Mokslas, 1979.
6. Jakovlevas-Mateckis K., *Vaizdinė informacija ir agitacija įmonės aplinkoje*, Vilnius: Mintis, 1983.
7. Janulevičiūtė R., *Vilniaus dailės akademijos Dizaino katedra, 1961–1990: profesionalaus Lietuvos dizaino pagrindas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011.
8. Juospaitytė-Bitinienė J., „Katedros kaleidoskopas: pokalbiai su trimis VDA Dizaino katedros vedėjais“, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 61: *Tekstai apie dizainą: lietuviški ir tarptautiniai kontekstai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011.
9. Parodos „Dizainas 1966–1986“ plakatas, Vilnius: LTSR Dailės muziejus, 1987.
10. Parulskis E., „Netikėtai pozityvus „Vėjelio“ likimas“, *Daiktų istorijos. Lietuvos dizainas 1918–2018*: Parodos katalogas, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2018.
11. Ruzgys G., „Meninis konstravimas ir ergonomika“, *Meninis konstravimas Lietuvos TSR pramonės įmonėse*, Vilnius: Laikraščių ir žurnalų susivienijimas „Periodika“, 1968.
12. Ruzgys G., „Kai kurios šiuolaikinio dizaino vystymosi tendencijos“, *Respublikinio seminaro-pasitarimo „Meninis konstravimas ir gaminių kokybė“ pranešimų tezės*, Vilnius: [s. n.], 1974.
13. *Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto Vilniaus filialas. Informacinis leidinys filialo 10-mečiui pažymėti*, Vilnius: [s. n.], 1976.
14. Tutlytė J., „Dizainas socialistiniame (Lietuvos) ūkyje, arba žmogus ir daiktinė aplinka visuotinio nepritekliaus sąlygomis“, *Darbai ir dienos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007, Nr. 47.
15. Cibas A., Daukantas F., „Sutaikykime susipykusius daiktus“, *Švyturys*, 1971, Nr. 22.
16. Bielskis A., „Ekspozuoja dizaineriai“, *Literatūra ir menas*, 1968, Nr. 15.
17. Interviu su Albertu Cibu, *Literatūra ir menas*, 1968, Nr. 23.
18. Minkevičius J., „Monumentalioji dailė pramoninių pastatų interjeruose“, *Statyba ir architektūra*, 1967, Nr. 2.
19. „Pramoninių interjerų paroda“, *Statyba ir architektūra*, 1967, liepos mėn.
20. „Techninės estetikos vystymo perspektyvos“, *Statyba ir architektūra*, 1967, Nr. 1.
21. Pramoninio pavyzdžio (autoriniai) liudijimai, *Vilniaus dailės akademijos muziejus / Dizaino katedros archyvas*, ap. 4, b. 46, l. 43.

Soviet Era Design Institutions: Activities of the Vilnius Branch of the Union-Wide Institute of Scientific Research into Technical Aesthetics

ZIVILĖ INTAITĖ

The article discusses the structure and manner of work carried out by the Vilnius branch of the Union-Wide Institute of Scientific Research into Technical Aesthetics (hereinafter STEMTI). The four divisions of STEMTI covered scientific research, creation of interior and exterior design for industrial enterprises and item design. STEMTI studied the working conditions of employees in various branches of industry and, based on the results of such studies, compiled recommendations regarding the organising of work and rest areas and the construction of work implements and devices. As the most significant design institution in Lithuania, STEMTI was tasked with collaborating with enterprises and other institutions of design and science, providing them with information on design and the principles of how it should be applied. When working on designs for enterprises or public buildings, STEMTI staff strove to design unified environments with street furniture items, greenery and visual information objects that are similar to each other in terms of style and construction. When designing small-scale items, the main focus was dedicated to the harmony between function and aesthetics, accentuating the purpose of such items as a result of research that was being actively carried out. STEMTI covered a wide range of interests and employed graduates of various specialities coming from the Lithuanian SSR Institute of Arts (currently Vilnius Academy of Arts), Vilnius Engineering Institute of Construction (currently Vilnius Gediminas Technical University), Vilnius State Vincas Kapsukas University of Labour Red Flag and Orders of Friendship of Nations (currently Vilnius University), Kaunas Polytechnic Institute (currently Kaunas University of Technology) and foreign schools of higher education. The attitudes that emerge from studying the structure of the institute and its spheres of activity show STEMTI as a significant institution that was following the design trends of the soviet era.